

a catalyst for the spread of the best European approaches in the domestic educational environment. Particular attention is paid to the efforts of academics and students to achieve a balance between domestic and European educational standards, which has influenced the development of scientific schools and Ukrainian education in general, and their wide recognition outside the country. The authors examine the role of this cooperation in the context of the implementation of the best European approaches and standards in the Ukrainian higher education system. Special attention is paid to the mutual influence of scientific achievements and educational traditions that have contributed to the formation of a modern academic environment in Ukrainian universities. The article analyses the importance of cooperation between teachers and students in building an educational system aimed at ensuring compliance with European standards. The authors emphasise that fruitful cooperation in this context has contributed to the development of a deep understanding of modern scientific concepts, which has influenced the overall development of scientific thought in the country.

The role of basic education for students of the humanities and sciences, which is key to the development of their professional skills, is considered. This education emphasises the need for a balance between the humanities and the natural sciences as an important aspect of the formation of well-rounded professionals.

The impact of European standards on Ukrainian higher education, in particular on the formation of scientific schools and the transformation of the Ukrainian academic environment, has been studied. Such cooperation has enabled Ukrainian universities to follow and implement advanced approaches in the world of science and education, which has helped to strengthen their position in the international scientific community.

Key words: *Ukrainian higher education, academic development, critical thinking of students, extracurricular activities, scientific outlook, universities of Naddniproshchyna, general institutional aspect, pedagogical aspect.*

УДК 378.147.091.31:[811.161.2:61]:[81`276.6:616-051]
DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.94.20>

Ситнік Т. І.

РОЛЬ «УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ФАХІВЦІВ

Статтю присвячено одній з актуальних проблем сучасної педагогіки вищої школи, пов'язаної з формуванням професійного мовлення у майбутніх медичних фахівців засобами навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». У ній акцентується увага на важливості цього освітнього компонента у мовній підготовці здобувачів освіти загалом та студентів медичних спеціальностей зокрема. З'ясовано особливості професійного мовлення працівників сфери охорони здоров'я, розкрито його різновиди, які представлено в наукових джерелах, як-от: медична наукова мова (мова медицини), медична розмовна мова, мова медичної документації, мова медичної реклами. У статті широко розкрито формування професійного мовлення у студентів медичних спеціальностей на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. У науковій літературі такий процес вчені пов'язують з інтерпрофесійною та інтрапрофесійною комунікацією. Було встановлено, що інтерпрофесійна комунікація становить собою сукупність мовленнєвих актів, у яких професійні ролі співрозмовників не збігаються (лікар – пацієнт, медична сестра – родичі хворого). Водночас інтракомунікація розглядається як інформаційна взаємодія між людьми під час виконання своїх посадових інструкцій або функціональних обов'язків (лікар – медична сестра, лікар – лікар). У контексті досліджуваної проблеми представлено найбільш поширену організаційну форму освітнього процесу у медичних закладах вищої освіти, у змісті якої відбувається вдале поєднання самого практичного заняття з української мови за професійним спрямуванням з інноваційними методами та технологіями навчання. Описано особливості проведення заняття комунікативної спрямованості, заняття-дослідження, заняття-тестування, заняття громадського огляду знань, заняття-змагання. Детальніше розкрито особливості методики проведення найпоширеніших різновидів занять, таких, як: заняття комунікативної спрямованості, заняття-дослідження, заняття-тестування та заняття-змагання.

Ключові слова: *майбутні фахівці сфери охорони здоров'я, медичні заклади вищої освіти, українська мова за професійним спрямуванням, типи практичних занять з дисциплін мовної підготовки, інноваційні методи та технології навчання, професійне мовлення медичних працівників, різновиди професійного мовлення медичних працівників, інтерпрофесійна комунікація, інтрапрофесійна комунікація.*

Професійна діяльність медичного фахівця тісно пов'язується з професійним його мовленням тому, що він повинен на високому національно-мовному рівні вести бесіду з пацієнтами та їхніми родичами, колегами, уміти аргументовано доводити свою позицію та переконувати співрозмовника у правильності прийняття рішень, адекватно комунікувати з хворими, оскільки від сформованої мовленнєвої компетентності залежить правильність поставленого діагнозу. З огляду на це, у закладах вищої медичної освіти велике значення надається мовній підготовці майбутніх медичних працівників. Проблема становлення майбутнього фахівця як мовної особистості у стінах медичних ЗВО виступає одним із ключових завдань професійної підготовки здобувачів освіти. Вища школа на основі сформованих комунікативних умінь і навичок у середній загальноосвітній школі покликана продовжувати розвивати мовні та мовленнєві здібності майбутніх медичних фахівців, учити їх будувати

монологічне та діалогічне мовлення, усні та письмові висловлювання на професійні теми. Це стає можливим завдяки заняттям з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)» насамперед спрямована на формування національно-мовної особистості медичного фахівця, спроможної розв'язувати різноманітні професійно-комунікативні завдання, пов'язані з різними актуальними сферами спілкування. Протягом років незалежності Української держави ця навчальна дисципліна у закладах вищої медичної освіти зазнавала кардинальних змін у змісті та методиці викладання, формі контролю за рівнем володіння здобувачами освіти мовних знань, умінь та навичок, проте вона до нині перебуває в центрі уваги вітчизняних дослідників. Так, наприклад, важливість дидактичного потенціалу навчальних текстів на практичних заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) для майбутніх медичних фахівців порушується у статті Н. Солодюк [5]. Традиції та інновації у викладанні дисципліні «Українська мова (за професійним спрямуванням)» розглядаються у науковій розвідці А. Ткач [6]. Роль української мови як засобу професійного спілкування медичних працівників стала предметом дослідження авторського колективу під керівництвом Ю. Гумінського [7]. Формування професійного мовлення у майбутніх медичних сестер розкрито у публікації С. Ястремської, В. Кульчицького, О. Намісник [9]. Мовленнєвий портрет сучасного лікаря описано у статті Т. Лещенко [2]. Важливі аспекти формування культури мовної комунікації майбутніх медиків представлено у науковому доробку Н. Федчишин, Н. Єлагіної, Т. Горпініч [8]. Особливості інтерпрофесійної та інтрапрофесійної комунікації подано у працях О. Дубцової [1] та О. Локоткова-Тернова [3].

Однак одне із важливих аспектів, зокрема роль навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у встановленні професійного мовлення майбутніх медичних фахівців в сучасних ЗВО не знайшла свого повного відображення в аналізованих дослідженнях. Це і зумовило вибір теми цієї статті.

Метою статті є з'ясування особливостей організації та проведення занять з української мови за професійним спрямуванням у медичних ЗВО та визначення її ролі у формуванні професійного мовлення майбутніх медичних фахівців.

Основними методами дослідження було обрано теоретичний аналіз наукових джерел з теми, узагальнення та систематизація зібраного матеріалу, моделювання.

З проведеного аналізу науково-методичної літератури випливає, що у ході професійної комунікації медичних працівників, зважаючи на психологічні та соціальні особливості статусу співрозмовників у комунікації (адресанта мови і адресата) дослідники виокремлюють інтерпрофесійну і інтрапрофесійну комунікації як цілком самостійні її види. Як стверджує О. Дубцова, інтерпрофесійна комунікація становить собою сукупність мовленнєвих актів, у яких професійні ролі співрозмовників не збігаються [1, с. 139]. Прикладом такої комунікації можна назвати розмову між лікарем і пацієнтом, медичною сестрою та родичами хворого. Автор вважає, що інтеркомунікацію варто розглядати як безпосередню взаємодію учасників у просторово-часовій близькості, завдяки чому, їм легко здійснювати зворотній зв'язок між собою. Ця взаємодія зорієнтована на визнання учасниками у ході комунікації незамінності та унікальності партнера, взяття до уваги його емоційного стану, особистісних характеристик, отримання зворотного зв'язку, тобто є особистісно-орієнтованою. Авторський колектив праці «Українська мова як засіб професійного спілкування медика» зазначають, що інтрапрофесійна комунікація «здійснюється всередині певної соціально-професійної спільноти» [7, с. 4]. Іншими словами інтракомунікація розглядається як інформаційна взаємодія між людьми під час виконання своїх посадових інструкцій або функціональних обов'язків. Прикладом такої комунікації є спілкування лікаря з лікарем, лікаря та медичної сестри, медичної сестри з медсестрою. Як зазначає О. Локоткова-Тернова інтракомунікація, як показує практичний досвід, є тривалішою ніж інтеркомунікація, більш актуалізованою, необмеженою в часі та носить не спонтанний, а продуманий, хоч і довільний характер [3, с. 10].

У контексті досліджуваної проблеми нам необхідно з'ясувати, що собою становить професійне мовлення загалом та професійне мовлення медичного працівника зокрема. У загальному значенні професійне спілкування визначається як процес обміну думками, професійною інформацією, власними судженнями, критичним оцінюванням професійних ситуацій. Загалом спілкування може бути формальне і неформальне. С. Ястремська, В. Кульчицький, О. Намісник професійне спілкування зараховують до формального, оскільки воно здійснюється відповідно до встановлених правил і орієнтоване на контактування та підтримку зв'язків між колегами, організаціями, партнерами [9, с. 309]. Професійне спілкування покликане допомагати особистості розвиватися, підвищувати загальний, інтелектуальний та професійний рівень. З огляду на це, кожен працівник має володіти різними стилями української мови та вільно користуватися всіма мовними засобами у різних сферах життєвої та професійної діяльності. На думку авторів, професійне мовлення медичних фахівців становить собою «володіння нормами літературної мови, фаховою термінологією і професійними мовленнєвими конструкціями медичної галузі, здатність використовувати мовні засоби відповідно до мети й ситуації спілкування» [там само, с. 311].

У праці за загальною редакцією проф. Ю. Гумінського зазначено, що професійне мовлення медичних працівників має такі різновиди: медична наукова мова (мова медицини), медична розмовна мова, мова медичної документації, мова медичної реклами [7, с. 5].

Медична наукова мова складає собою основний кодифікований різновид професійної мови медичних фахівців, що використовується у науковому спілкуванні у сфері медицини, зокрема медичної науки. В основі

цієї мови – медична термінологія, наукові терміни та інші мовні конструкції, якими послуговуються з метою оформлення наукового тексту. Цей різновид використовується як інтрапрофесійній, так і в інтерпрофесійній усній і писемній комунікації. Для нього характерні такі жанри: монографія, підручник, дисертація, медичний словник, наукова стаття, наукова доповідь на медичну тему, інструкція щодо медичного застосування препарату, наукова дискусія, лекція на медичну тему, участь у телепрограмі тощо.

Медична розмовна мова становить різновид медичної професійної мови, який широко використовується у сфері усного діалогічного та полілогічного спілкування фахівців медичної галузі. Для неї характерні такі мовні засоби як: офіційні, стандартні медичні терміни, напівофіційні терміни (скорочення, додаткові терміни, застарілі терміни, нестандартні терміни-назви, терміни-неологізми), неофіційні терміни (професійні жаргонізми, професіоналізми, арготизми, суржикові форми). За мовними особливостями та сферою використання розрізняють два різновиди медичної розмовної мови, а саме мовлення медичної практики та власне розмовну мову співробітників медичної галузі. Мовлення медичної практики проявляється в офіційних ситуаціях спілкування медичного фахівця у ході безпосереднього виконання професійних обов'язків. Використанню такого мовлення передують обов'язкове обдумування чи попередня підготовка. Крім цього, варто зазначити, що у цьому різновиді мають перевагу кодифіковані мовні засоби. Власне розмовна мова фахівців медичної галузі виникає спонтанно. Слід наголосити, що медична розмовна мова використовує засоби інтрапрофесійної і інтерпрофесійної усної комунікації. Для цього різновиду мовлення характерні такі жанри: оперативна нарада, консиліум, ділова розмова медичних фахівців, бесіда медичних працівників на професійну тему, розмова з пацієнтом, ділова телефонна розмова, усний інструктаж щодо медичного застосування препарату, розмова з родичами хворого тощо.

Мова медичної документації вченими розглядається як окремий кодифікований різновид професійної мови медичних фахівців, що використовується для потреб офіційного спілкування у сфері охорони здоров'я. Цей різновид характеризується використанням термінологізованих засобів мови або спеціальної термінології, особливих синтаксичних конструкцій (кліше, специфічних формул), стійких термінологічних словосполучень, професійних медичних термінів. Такий різновид мови використовується в інтрапрофесійній писемній комунікації та має такі жанри: медична карта амбулаторного хворого, медична карта стаціонарного хворого, історія пологів, карта розвитку новонародженого, історія розвитку дитини, листок лікарських призначень, рецепт, направлення в стаціонар, витяг з медичної карти амбулаторного хворого, медична довідка, медичне свідоцтво про народження.

Мова медичної реклами становить собою вторинний вид медичного професійного мовлення, у якому органічно поєднуються елементи всіх різновидів медичної професійної мови, стилістичні тропи та фігури для інформування реципієнтів про цікаві медичні факти і здійснення впливу на них, використовуючи ЗМІ. До жанрів мови медичної реклами зараховують: друковане рекламне оголошення (газета, журнал, рекламний плакат), радіо- та телевізійне рекламне оголошення, рекламний кліп, оголошення-виступ для рекламування лікарських засобів чи медичних послуг. Усі жанри мови медичної реклами стосуються сфери інтрапрофесійної та інтерпрофесійної комунікації.

Серед освітніх компонентів, які передбачені освітньою програмою підготовки майбутніх медичних фахівців, чільне місце посідає навчальна дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)», метою якої є сформувати національно-мовну особистість, ознайомити майбутніх медичних фахівців із нормами сучасної української мови у професійному спілкуванні, з основними вимогами до складання та оформлення професійних медичних документів, навчити здобувачів освіти професійному мовленню, збагатити словниковий запас термінологічною й фаховою лексикою, підвищити загальномовний рівень студентської молоді. Як правило структура цієї дисципліни носить практичний характер, освітньою програмою відведена незначна кількість годин на лекційний курс, переважна більшість відводиться на практичні заняття. Проте в окремих закладах медичної освіти не практикують проводити лекційні заняття взагалі. Так, наприклад, у Черкаській медичній академії курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів спеціальності 223 Медсестринство першого (бакалаврського) рівня складається з 48 годин практичних занять. Вивчення цього освітнього компонента спрямоване на формування цілої низки загальних компетентностей у майбутніх медичних працівників: «знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел», а також спеціальних (фахових), зокрема «навички опитування пацієнта; здатність до ведення медичної документації; здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів» тощо [4]. Іншими словами «Українська мова (за професійним спрямуванням)», як видно з визначених компетентностей у робочій програмі, розв'язує важливі завдання, що пов'язані з майбутньою професійною діяльністю медичних фахівців. Крім цього цей навчальний курс покликаний всебічно розвивати здобувача освіти, підвищувати його мовний та культурний рівень. Хоча насамперед у ході практичних занять здійснюється професійна підготовка майбутніх медичних працівників для того, щоб вони досконало володіли різними видами ділової документації, набували практичних навичок їх укладання, засвоювали етикет ділового мовлення, грамотно використовувати норми сучасної української літературної мови, уміти використовувати у професійній діяльності фахову термінологію, професійно комунікувати українською мовою, доречно використовуючи українські лексеми та слова іншомовного походження,

самостійно працювати зі професійними науковими джерелами та специфічною медичною документацією. Підґрунтям цього освітнього компонента є базові знання з шкільного курсу української мови, проте під час навчання у закладах вищої медичної освіти на заняттях відбувається інтеграція міждисциплінарних зав'язків з предметами українознавчого спрямування та іншими фаховими (медичними) дисциплінами на рівні використання професійної нормативної лексики.

Для формування необхідних загальних та фахових компетентностей у майбутніх медичних фахівців перед викладачем постає проблема вибору сучасних методів та технологій навчання. На думку багатьох учених, це можуть бути такі інноваційні технології, що розвивають критичне мислення, сприяють активному вдосконаленню уже набутих умінь та навичок роботи з професійно-мовним матеріалом, стимулюють здобувачів освіти будувати самостійні висловлювання на професійні теми, добирати різноманітні способи та прийоми виконання завдань. На думку вчених, до таких інноваційних технологій можна зарахувати інтерактивне навчання, ігрові, проєктні технології, технології ситуаційного навчання тощо. Як зазначає А. Ткач, у сучасних умовах можна вдало поєднувати саму організаційну форму освітнього процесу з інноваційним методом або технологією. Вона вважає, що серед таких інноваційних занять з «Української мови (за професійним спрямуванням)» можна виділити: заняття комунікативної спрямованості, заняття-дослідження, заняття-тестування, заняття громадського огляду знань, заняття-змагання [6, с. 211].

Заняття комунікативної спрямованості передбачають самостійну підготовку студентами до практичного заняття, що пов'язані з опрацюванням документів про функціонування української мови як державної, стилів та підстилів сучасної української мови, етикетом ділового спілкування та передбачають підготовку доповідей та виступів перед аудиторією, обговорення, критичні зауваження або доповнення опонентів з того чи іншого питання. Прикладом таких занять можуть бути заняття-диспут, заняття-роздум, заняття-панорама. Такі заняття покликані сприяти розвитку у студентів мовленнєвих умінь і навичок.

Заняття-дослідження, що зорієнтовані викликати зацікавленість у здобувачів освіти, які прагнуть розв'язувати проблемні ситуаційні завдання, висувати гіпотези, підтверджувати чи спростовувати їх. Різновидами такого заняття можуть бути заняття-пошук, заняття-спостереження, заняття наукових досліджень тощо. Такі різновиди занять варто використовувати під час вивчення тем, пов'язаних з іншомовною медичною термінологією, використанням медичних препаратів, проведенням консультацій з хворими та їх родичами з приводу запровадження альтернативних методів лікування, аналізом побічної дії медичних препаратів, добром медикаментів для ефективного лікування пацієнтів з врахуванням протипоказань щодо їх застосування в конкретному випадку, опрацювання наукових медичних публікацій українською мовою тощо.

Заняття-тестування, що становить собою тестову перевірку знань, умінь та навичок за допомогою системи завдань з метою оцінювання навчальних досягнень студентів. На відміну від традиційних методів контролю тестова робота відрізняється сприяє дотриманню єдності вимог до студентів, об'єктивністю, усуває суб'єктивізм, запобігає випадковості в оцінюванні знань та умінь, уможливорює статистичне опрацювання отриманих результатів, скорочує час на перевірку. Також викладач може використовувати тести як тренувальні вправи.

Заняття громадського огляду знань, як правило, проводяться наприкінці вивчення навчальної дисципліни як завершальні після вивчення теми, розділу або всього курсу. Завдяки їм відбувається забезпечення функціонального підходу до опрацювання (вивчення та застосування) фахової мови. У ході такого заняття викладач повинен передбачати співвідношення мовних теорії та практики, сприяти розвитку усної і письмової мовленнєвої діяльності, впроваджувати найсучасніші методи розвитку особистості. Різновидом такої організаційної форми є заняття-консиліум, заняття навчальна прес-конференція, заняття творчих (наукових) звітів тощо.

Заняття-змагання використовують з метою ефективного стимулювання освітньої діяльності студента, вони реалізуються у таких різновидах як заняття-вікторини, заняття-квести, заняття-конкурси, круглі столи тощо).

Розглянемо на прикладі організації й проведення окремих етапів найбільш поширених описаних нами вище занять. Звернімося до завдань, які активно використовує викладач у ході проведення занять-досліджень. Можна запропонувати студентам у контексті теми «Правопис літер *у, и, і, ї* у словах іншомовного походження» таке завдання:

Завдання 1. *Поясніть, чому на початку іншомовних слів пишеться літера і. Доповніть цей ряд професійними (медичними) прикладами. За допомогою словника розтлумачте лексичне значення кожного з термінів.*

Інструкція, ін'єкція, ідея, імітатор, інструктаж, ізоферменти, інвазія, інтерферон, інтерфаза, ідіосинкразія.

Завдання 2. *З поданими словами складіть речення, у яких кожне іншомовне слово було б замінено власне українським.*

Симптом, фіксувати, репродукувати, гіпертензія, гіпотонія, анамнез захворювання, катаракта, кесерів розтин, мутація, остеома.

Вивчаючи тему правопис імен та імен по батькові можна запропонувати студентам завдання:

Завдання 3. *Складіть діалоги між лікарем та медичною сестрою, між медичною сестрою та пацієнтом, між лікарем та родичем хворого, правильно вживаючи кличний відмінок у звертанні на ім'я та по*

батькові співрозмовника. Пропонуємо орієнтовні імена, імена по батькові комунікантів: Арсеній Васильович, Дар'я Кузьмівна, Панкрат Віталійович, Маргарита Валеріївна, Костянтин Юрійович, Вікторія Миколаївна.

Ще одним з поширених різновидів, до яких вдається викладач під час проведення занять «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є заняття-змагання, на якому використовується інтерактивний метод роботи у творчих групах. У зв'язку з цим студенти об'єднуються в дві-три групи, отримують однакові завдання з вивченої теми та виконують їх за визначений термін (наприклад, 10 хв.). За швидкість та правильність виконання викладач визначає кількість балів групам та за їхніми результатами оголошує переможця змагання.

У контексті теми «Лексичні норми української мови» можна запропонувати творчим групам виконати такі завдання:

Завдання 1. *Доберіть та запишіть синоніми до поданих лексем та словосполучень:* хворіти, ознака, хвороба, грудна жаба, викидень, отруєння організму, нарив, білокрів'я, непритомність, черево, природний.

Слова для довідки: натуральний, нездужати, симптом, самоаборт, гнійник, недуга, хворість, стенокардія, безпам'ятство, інтоксикація, живіт.

Завдання 2. *Прочитайте текст, випишіть слова, до яких можна дібрати антоніми та синоніми.*

Учені з Фінляндії виявили, що люди, які вживають велику кількість молока, рідше хворіють на рак товстої кишки. Таку дію дослідники пов'язують з лактозою, яка міститься в молоці та сприяє розвитку в організмі бактерій, що пригнічують утворення ракових клітин. Також доведено, що вітамін D та кальцій, якого так багато в молоці та молочних продуктах, не впливають на ймовірність виникнення злоякісних новоутворень.

Завдання 3. *Введіть в речення лексичні словосполучення:* хронічне обструктивне захворювання легень, виразка шлунку, гострий апендицит, беззаспокійливий засіб, порушення обміну речовин, апарат для вимірювання артеріального тиску, пришвидшене серцебиття, лікувальна гімнастика, інфекційне захворювання, денний стаціонар.

Останнім часом, особливо під час картинних обмежень та воєнних дій на території України, викладачі почали широко використовувати у закладах вищої медичної освіти заняття-тестування. До них вдаються найчастіше для контролю знань з окремих тем навчальної дисципліни, цілого розділу або ж по завершенню курсу. Проведення такого різновиду організаційної форми освітнього процесу максимально сприяє співпраці викладача зі студентами всієї академічної групи, активному використанню інформаційно-комунікаційних технологій, визначенню прогалів у отриманих знаннях та набутих практичних умінь і навичок студентів.

Тестові завдання до теми «Орфографічної норми сучасної літературної української мови»

1. *Визначте у якому варіанті відповіді допущено орфографічну помилку:*

а) ін'єкція; б) медекамент; в) серцевий напад.

2. *У якому варіанті відповіді правильно утворено форму давального відмінка іменника:*

а) артрити; б) бандажа; в) зниженим тиском.

3. *Вкажіть у якому варіанті допущено помилку у формі кличного відмінка в чоловічому імені по батькові та прізвищі:*

а) Сергію Вікторовичу Бондаренку; б) Василю Дмитровичу Береза; в) Петру Геннадієвичу Бойку.

4. *У якому варіанті усі слова написані правильно:*

а) кон'юнктивіт, ін'єкція; б) денний стаціонар, бронхіоли; в) варезозне розширення, епітелій.

5. *У якому варіанті допущено помилку при чергуванні приголосних:*

а) сердешний біль; б) рана на правій нозі; в) абсцес у зовнішньому вусі.

Варто також зауважити, що цікавим різновидом занять у вищій школі є заняття комунікативної спрямованості. Особливо це стосується розвитку комунікативних умінь і навичок у студентів, що є однією з навчальних цілей дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», оскільки частина матеріалу вимагає навчити майбутніх медичних фахівців вести усні діалоги, монологи, готувати звіти, доповіді у своїй подальшій професійній діяльності. Покажемо на прикладі підготовки і проведення диспуту під час розгляду теми «Стилі та підстилі сучасної літературної української мови». Предметом такого диспуту може стати самостійна підготовка навчального матеріалу з метою з'ясування того, елементи яких стилів найчастіше використовуються у професійному мовленні медичних фахівців. Для проведення такого диспуту викладач на передодні заняття пропонує студентам основні запитання, відповідь на які зможе розв'язати цю навчальну проблему.

Орієнтовні запитання для диспуту

1. Які ознаки характеризують професійне мовлення медичних працівників?
2. Чим вирізняється мовлення медичного персоналу з-поміж інших професій?
3. Які мовні засоби характерні для наукового стилю?
4. Що характеризує мову офіційно-ділового стилю?
5. Які різновиди офіційно ділового стилю вам відомі?
6. Якими ознаками вирізняється розмовний (розмовно-побутовий) стиль?

7. Чи можуть у професійному мовленні медичних працівників використовуватися елементи публіцистичного стилю?

8. У яких випадках доречно медичним фахівцям вдаватися до використання елементів художнього стилю?

9. У яких випадках медичні працівники готують і виголошують публічні виступи перед колегами?

10. Чим характерні (якими мовними засобами) тексти звітної документації медиків?

Висновки. Отже, навчальна дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)» не зважаючи на те, що не є профільним фаховим предметом у медичному закладі вищої освіти, відіграє важливу роль у формуванні професійного мовлення майбутніх медичних працівників. Подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з розвитком критичного мислення у здобувачів освіти медичного профілю засобами інноваційних технологій на заняттях з мовної підготовки в магістратурі.

Використана література:

1. Дубцова О. В. Інтерпрофесійна та інтрапрофесійна комунікація: комунікативна стратегія. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія.* 2015. Випуск 44. С. 137–141.
2. Лещенко Т. О. Мовленнєвий портрет сучасного лікаря (лінгвопрагматичний аспект). *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини.* 2018. № 1 (17). С. 10–15.
3. Локоткова-Тернова О. Ю. Інтракомунікації та їхня роль у функціонуванні сучасних організацій : автореф. дис. ... канд. соціолог. наук : 22.00.04. «Спеціальні та галузеві соціології» ; Харків, 2021. 26 с.
4. Ситник Т. І. Робоча навчальна програма «Українська мова (за професійним спрямуванням)» спеціальності 223 Медсестринство першого (бакалаврського) рівня. Черкаси. 2022. 17 с.
5. Солодюк Н. В. Дидактичний потенціал навчальних текстів на заняттях української мови (за професійним спрямуванням) для студентів вищих закладів освіти медичного профілю. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка.* 2018. № 3 (137). С. 265–270.
6. Ткач А. «Українська мова (за професійним спрямуванням)» : традиції та інновації. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Tkach.pdf>
7. Українська мова як засіб професійного спілкування медика (актуальні проблеми сучасного медичного термінознавства) : навчальний посібник / за ред. Ю. І. Гумінського. Вінниця. 2016. 48 с.
8. Федчишин Н. О., Єлагіна Н. І., Горпініч Т. І. Формування культури мовної комунікації майбутніх лікарів. *Мовна комунікація: наука, культура, медицина* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 6–7 червня 2019 р. Тернопіль : ТДМУ, 2019. С. 3–5.
9. Ястремська С., Кульчицький В., Намісняк О. Формування професійного мовлення медичних сестер у процесі фахової підготовки до практичної діяльності з віліфікованими пацієнтами. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2021. № 4 (108). С. 308–316.

References:

1. Dubtsova O. V. Interprofesiina ta intraprofesiina komunikatsiia : komunikatyvna stratehiia [Interprofessional and intraprofessional communication: communicative strategy]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: pedahohika i psykholohiia.* 2015. Vypusk 44. S. 137–141. [in Ukrainian]
2. Leshchenko T. O. Movlennievyy portret suchasnoho likaria (linhvoprahmatychnyi aspekt) [Speech portrait of a modern doctor (linguopragmatic aspect)]. *Aktualni pytannia suspilnykh nauk ta istorii medytsyny.* 2018. № 1 (17). S. 10–15. [in Ukrainian]
3. Lokotkova-Ternova O. Yu. Intrakomunikatsii ta yikhnia rol u funktsionuvanni suchasnykh orhanizatsii [Intracommunications and their role in the functioning of modern organizations] : avtoref. dys. ... kand. Sotsioloh. Nauk : 22.00.04. «Spetsialni ta haluzevi sotsiolohii» ; Kharkiv, 2021. 26 s. [in Ukrainian]
4. Sytnik T. I. Robocha navchalna prohrama «Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)» spetsialnosti 223 Medsestrynstvo pershoho (bakalavrskoho) rivnia. Cherkasy. 2022. 17 s. [in Ukrainian]
5. Solodiuk N. V. Dydaktychnyi potentsial navchalnykh tekstiv na zaniattakh ukrainskoi movy (za profesiinym spriamuvanniam) dlia studentiv vyshchykh zakladiv osvity medychnoho profilu [Didactic potential of educational texts in Ukrainian language classes (for professional orientation) for students of higher institutions of medical education]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka.* 2018. № 3 (137). S. 265–270. [in Ukrainian]
6. Tkach A. «Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)» : tradytsii ta innovatsii [«Ukrainian language (professional orientation)» : traditions and innovations]. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Tkach.pdf> [in Ukrainian]
7. Ukrainska mova yak zasib profesiinoho spilkuvannia medyka (aktualni problemy suchasnoho medychnoho terminoznavstva) [The Ukrainian language as a means of professional communication of a doctor (current problems of modern medical terminology)] : navchalnyi posibnyk / za red. Yu. I. Huminskoho. Vinnytsia. 2016. 48 s. [in Ukrainian]
8. Fedchyshyn N. O., Yelahina N. I., Horpinich T. I. Formuvannia kultury movnoi komunikatsii maibutnykh likariv [Formation of language communication culture of future doctors]. *Movna komunikatsiia: nauka, kultura, medytsyna* : materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Ternopil, 6–7 chervnia 2019 r. Ternopil : TDMU, 2019. S. 3–5. [in Ukrainian]
9. Yastremska S., Kulchitskyi V., Namisniak O. Formuvannia profesiinoho movlennia medychnykh sester u protsesi fakhovoi pidtovky do praktychnoi diialnosti z vilinikovanyimi patsiiientamy [The formation of the professional speech of nurses in the process of professional training for practical activities with vilified patients]. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii.* 2021. № 4 (108). S. 308–316. [in Ukrainian]

Sytnik T. The role of the “Ukrainian language (for professional purposes)” in the formation of professional speech of future medical specialists

The article is dedicated to one of the urgent topical problems of modern pedagogy of higher education, related to the formation of professional speech in future medical specialists by means of the educational discipline “Ukrainian language (for pro-

professional purposes)". It focuses on the importance of this educational component in the language training of students in general and medical students in particular. The features of professional speech of healthcare workers have been clarified, its varieties presented in scientific sources have been revealed, such as: medical scientific language (language of medicine), medical colloquial language, language of medical documentation, language of medical advertising. The article deals with the formation of professional speech of medical students in Ukrainian language classes (for professional purposes). In the scientific literature, this process is associated with interprofessional and intraprofessional communication. It has been found that interprofessional communication is a set of speech acts in which the professional roles of interlocutors do not coincide (doctor – patient, nurse – relatives of the patient). At the same time, intracommunication is considered as information interaction between people during the performance of their job descriptions or functional duties (doctor – nurse, doctor – doctor). In the context of the problem under study, the most common organizational form of the educational process in medical institutions of higher education is presented, in the content of which there is a successful combination of the practical Ukrainian language class for professional purposes with innovative teaching methods and technologies. The features of conducting communicative classes, research classes, testing classes, public knowledge review classes, and competition classes are described. The features of the methodology for conducting the most common types of classes, such as: communicative classes, research classes, testing classes and competitions, are disclosed in more detail.

Key words: future healthcare professionals, medical institutions of higher education, Ukrainian language (for professional purposes), types of practical classes in language training disciplines, innovative teaching methods and technologies, professional speech of healthcare professionals, types of professional speech of medical professionals, types of professional speech of medical workers, interprofessional communication, intraprofessional communication.

УДК 372.854(73+476):81.373.46:159.937

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.94.21>

Слабін В. К.

ХІМІЧНІ ЕПОНІМИ У ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ: НЕРЕФЛЕКСИВНЕ СПРИЙНЯТТЯ Й НЕПЕВНЕ СТАВЛЕННЯ

У вступі розкривається зміст поняття «епоніми», наводяться їх приклади в хімії, розглядається їх дидактичний і виховний потенціал з урахуванням принципу виховного навчання, що відображено в національних документах про освіту. Мета дослідження: оцінка сприйняття епонімів та ставлення до них у студентів університетів Білорусі та США. Наукова новизна полягає в тому, що така оцінка як основа для розробки форм та методів виховного навчання проведена вперше. В основній частині описано базу, об'єкт та предмет дослідження – сприйняття хімічних епонімів та ставлення до них у зв'язку з факторами статі та спеціальності у студентів хімічних факультетів Орегонського та Білоруського державного університетів. Описано міжнародну вибірку з 272 студентів, представлено методіку дослідження та його результати, проведено їх обговорення. Встановлено, що сприйняття епонімів у більшості студентів обох країн нереклексивне, не виходить за межі наукового змісту, що пояснюється непотрібністю історії хімії на іспитах та в майбутній роботі. Ставлення респондентів до епонімів здебільшого непевне, залежить від обраної спеціальності та інтенсивності навчання. Провідним чинником рефлексивного сприйняття епонімів та позитивного ставлення до них є мотивація студента до їх вивчення, яка, своєю чергою, визначається обраною спеціальністю. Профільні спеціальності «Хімія» та «Викладання хімії» мотивують студентів найбільшою мірою. У висновку наголошується на цінності результатів дослідження для педагогів – вчителів та викладачів хімії та інших природничих наук. Отримані результати необхідно враховувати під час розробки курсів хімії, практичної реалізації принципів гуманізації та історизму, виховного навчання на заняттях з хімії у середній та вищій школі. Область використання одержаних результатів – університетські заняття з хімії.

Ключові слова: анкетування, гуманізація освіти, іменна назва, історія хімії, сприйняття, ставлення, хімічна освіта.

Дидактичний принцип виховного навчання передбачає як придбання учнями знань, умінь і навиків, а й засвоєння моральних норм поведінки, формування їх світогляду. У цьому контексті особливого значення набувають ті компоненти змісту навчальних програм, які мають виховний потенціал. Одним із таких компонентів є епоніми – слова та словосполучення, в яких зафіксовано ім'я автора, винахідника чи першовідкривача; інакше кажучи, це іменні назви. У хімії це таблиця Менделєєва, апарат Кіппа, реакція Арбузова, перегрупування Фаворського, правило Ельтекова і т.д. Особи вчених у епонімах є позитивні приклади, а приклад – один із ефективних методів виховання. У разі позитивним прикладом служать реальні особистості, інформація про який є у навчальних посібниках або докладно, з портретами й біографіями, або згадується коротко – у складі епонімів.

Епоніми вже досліджено фахівцями у галузі філології [1], історії [2], філософії [3], культурології [4], етики [5]. Останнім часом епоніми привертають увагу освітян.

Дидактичний потенціал епонімів впливає з того, що вони є частиною змісту природничих наук [6]. Розроблено методіку вивчення епонімів на уроках [7], встановлені та продуктивно використовуються метафори та міжпредметні зв'язки [8].